

# Strijdtoneel Limburg

**Van schermutseling tot wereldoorlog**



Zicht op het slagveld van Lafelt bij Rosmeer (Bilzen).



# Inhoud

Voorwoord  
Bij wijze van inleiding  
Tijldijn  
Kaart

HOOFDSTUK 1 - 7 augustus 1831

## Houthalen

Waar zit de vijand?  
Verzoenen

HOOFDSTUK 2 - 10 en 29 juni 1944

## Hasselt en Zelem

Zonder vrees  
Zij aan zij

HOOFDSTUK 3 - 12 augustus 1914

## Halen

De 'laatste' charge van de cavalerie  
Morgenrood

HOOFDSTUK 4 - 5 december 1798

## Hasselt

Voor Outer en Heerd  
Een nieuwe vijver

HOOFDSTUK 5 - 28 oktober 1467

## Brustem

David tegen Goliath  
Raes van Heers

p 40  
p 44

HOOFDSTUK 6 - 1947-1996

## Vliegveld Brustem

Gewapende vrede  
D'n Iwan

p 46  
p 52

HOOFDSTUK 7 - 13 oktober 1213

## Montenaken

Met Onze-Lieve-Vrouw op het slagveld  
Pastoor Kempeneers

p 14  
p 20

p 54  
p 58

HOOFDSTUK 8 - 1489

## Kolmont

Verbeten strijd om de bisschopsstaf  
Het hemelende everzwijn

p 22  
p 26

p 60  
p 64

HOOFDSTUK 9 - 28 augustus 1677

## Tongeren

Tongeren brandt  
Redding

p 28  
p 32

p 66  
p 70

HOOFDSTUK 10 - 23 september 1408

## Herstappe

Zonder Vrees en Zonder Genade  
Het Heilig Huisje van Herstappe

p 34  
p 38

p 72  
p 76

HOOFDSTUK 11 - 5 augustus 1914

## Moelingen

**Soldaat op wacht**

De grens voorbij

HOOFDSTUK 12 - 2 juli 1747

## Lafelt

**Europa botst**

Uitzonderlijk

HOOFDSTUK 13 - de 2de van de 16de eeuw

## Jonkholt

**Slag in het water**

Spartacus

HOOFDSTUK 14 - 10 mei 1940

## Achttiendaagse Veldtocht

**Een brug te ver**

De grenswielrijders

HOOFDSTUK 15 - 1579

## Pietersheim

**Ridder zoekt kasteel**

Het godvergeten noorden

HOOFDSTUK 16 - 1568

## De oversteek van de Maas bij Stokkem

p 78

p 82

**Wachten op laag water**

p 108

Heen en weer

p 112

HOOFDSTUK 17 - 1915-1918

## Aan de grens

p 84

p 88

**De Doodendraad**

p 114

De vrouw met de zeis

p 118

HOOFDSTUK 18 - 6 december 1648

## Meeuwen

p 90

p 94

**Rampzalige sinterklaasdag**

p 120

Coronel van Kieverberch

p 124

HOOFDSTUK 19 - 6 tot 12 september 1944

## Hechtel

p 96

p 100

**It's a long way to Hechtel**

p 126

Blijdschap en ondergang

p 130

HOOFDSTUK 20 - 1946

## Lommel, Duitse militaire begraafplaats

p 102

p 106

**Recht op Eeuwige Rust**

p 132

Ondernemend

p 136

Bibliografie

p 138

Colofon

p 142

500

1000

1500

middeleeuwen  
ca. 500 – ca. 1500

1204-1214 Eerste Luiks-Brabantse Oorlog  
HOOFDSTUK 7 - 13 oktober 1213  
**Montenaken**  
Onze-Lieve-Vrouw op het slagveld p 54



1406-1408 Eerste Luiks-Bourgondische oorlog  
HOOFDSTUK 10 - 23 september 1408  
**Herstappe**  
Zonder Vrees en Zonder Genade p 72



1465-1468 Tweede Luiks-Bourgondische oorlog  
HOOFDSTUK 5 - 28 oktober 1467  
**Brustem**  
David tegen Goliath p 40



1480-1492 Burgeroorlog van de vander Marcks  
HOOFDSTUK 8 - 1489  
**Kolmont**  
Verbeten strijd om de bisschopsstaf p 60



# Tijdslijn



1568-1648 Tachtigjarige Oorlog  
HOOFDSTUK 13 - de 2<sup>e</sup> helft van de 16<sup>e</sup> eeuw  
**Jonkholt**

**Slag in het water p 90**

HOOFDSTUK 16 - 1568  
**De oversteek van de Maas bij Stokkem**

**Wachten op laag water p 108**

HOOFDSTUK 15 - 1579  
**Pietersheim**

**Ridder zoekt kasteel p 102**

HOOFDSTUK 18 - 6 december 1648  
**Donderslag in Meeuwen**

**Rampzalige sinterklaasdag p 120**



1740-1748 Oostenrijkse Successieoorlog  
HOOFDSTUK 12 - 2 juli 1747

**Lafelt**

**Europa botst p 84**



1798 Boerenkrijg  
HOOFDSTUK 4 - 5 december 1798

**Hasselt**

**Voor Outer en Heerd p 34**



1940-1945 WO II  
HOOFDSTUK 2 - 10 en 29 juni 1944

**Hasselt en Zelem**

**Zonder vrees p 22**

HOOFDSTUK 19 - 6-12 september 1944  
**Hechtel**

**It's a long way to Hechtel p 126**

HOOFDSTUK 20 - 1946

**Lommel, Duitse militaire begraafplaats**

**Recht op Eeuwige Rust p 132**



1945-1991 Koude Oorlog  
HOOFDSTUK 6 - 1947-1991

**Vliegvelde Brustem**

**Gewapende vrede p 46**

nieuwe tijd  
ca. 1500 – ca. 1750

nieuwste Tijd  
ca. 1750 - 1945

eigen Tijd  
1945 - heden



1672-1678 Hollandse Oorlog  
HOOFDSTUK 9 - 28 augustus 1677

**Tongeren**

**Tongeren brandt p 66**



1914-1918 WO I  
HOOFDSTUK 11 - 5 augustus 1914

**Moelingen**

**Soldaat op wacht p 78**

HOOFDSTUK 3 - 12 augustus 1914  
**Halen**

**De laatste charge van de cavalerie p 28**

HOOFDSTUK 17 - 1915-1918

**De Belgisch-Nederlandse grens**

**De Doodendraad p 114**

HOOFDSTUK 14 - 10 mei 1940

**De bruggen van Kanne, Vroenhoven en Veldwezelt**

**Een brug te ver p 96**

1831 Tiendaagse Veldtocht  
HOOFDSTUK 1 - 7 augustus 1831

**Houthalen**

**Waar zit de vijand? p 14**



1500

2000

# veldslagen

HOOFDSTUK 1 - 7 augustus 1831			
① Houthalen	p 14	HOOFDSTUK 12 - 2 juli 1747	
HOOFDSTUK 2 - 10 en 29 juni 1944		⑫ Lafelt	p 84
② Hasselt en Zelem	p 22	HOOFDSTUK 13 - de 2de van de 16de eeuw	
HOOFDSTUK 3 - 12 augustus 1914		⑬ Jonkholt	p 90
③ Halen	p 28	HOOFDSTUK 14 - 10 mei 1940	
HOOFDSTUK 4 - 5 december 1798		⑭ Achttiendaagse Veldtocht	p 96
④ Hasselt	p 34	HOOFDSTUK 15 - 1579	
HOOFDSTUK 5 - 28 oktober 1467		⑮ Pietersheim	p 102
⑤ Brustem	p 40	HOOFDSTUK 16 - 1568	
HOOFDSTUK 6 - 1947-1996		⑯ De oversteek van de Maas bij Stokkem	p 108
⑥ Vliegveld Brustem	p 46	HOOFDSTUK 17 - 1915-1918	
HOOFDSTUK 7 - 13 oktober 1213		⑰ Aan de grens	p 114
⑦ Montenaken	p 54	HOOFDSTUK 18 - 6 december 1648	
HOOFDSTUK 8 - 1489		⑱ Meeuwen	p 120
⑧ Kolmont	p 60	HOOFDSTUK 19 - 6 tot 12 september 1944	
HOOFDSTUK 9 - 28 augustus 1677		⑲ Hechtel	p 126
⑨ Tongeren	p 66	HOOFDSTUK 20 - 1946	
HOOFDSTUK 10 - 23 september 1408		⑳ Lommel, Duitse militaire begraafplaats	p 132
⑩ Herstappe	p 72		
HOOFDSTUK 11 - 5 augustus 1914			
⑪ Moelingen	p 78		







Graf van Nicolas Blondeau, Kermt (Hasselt).

# Houthalen

## Waar zit de vijand?

### Daar is België

15 jaar: zo lang duurt de lieve vrede tussen België en Nederland. Ze vormen samen één land onder koning Willem I ... tot de Belgische provincies in september 1830 voor de onafhankelijkheid kiezen. Het Nederlandse leger onder leiding van prins Frederik, de tweede zoon van de koning, wordt in de tweede helft van september uit het kersverse België verdreven. Begin oktober roept België de onafhankelijkheid uit.

Koning Willem zoekt eerst steun bij de Europese mogendheden. Die hadden in 1814 en 1815 Europa heringedeeld. Het Verdrag van Wenen legde de grondslag voor het bestaan van het Nederlandse koninkrijk. Maar de koning vangt bot. Het Rusland van tsaar Nicolaas I is het enige land dat met militaire actie een einde aan de Belgische opstand wil maken.

De Franse regering ziet in de nieuwe situatie niets dan voordelen: de middelgrote staat aan haar noordgrens wordt opgesplitst in twee kleine staten. Bovendien maakt België geen geheim van zijn sympathie voor Frankrijk. Ook Engeland heeft weinig bezwaar tegen het uiteenvallen van Willems koninkrijk, dat zich als zeevarend land steeds nadrukkelijker als een concurrent opstelt. Pruisen en Oostenrijk hebben weinig sympathie voor de revolutionaire idee-

en in Brussel, maar kijken op tegen de kosten en de risico's die aan een tussenkomst verbonden zijn. De scheiding van België en Nederland wordt in de maanden na september 1830 dan ook internationaal aanvaard.

### Lang leve koning Leopold!

Op 4 juni 1831 kiest België zijn koning: de Duitse prins Leopold van Saksen-Coburg. Hij wordt op 21 juli ingehuldigd in zijn nieuwe hoofdstad. Koning Willem I erkent ondertussen de Belgische onafhankelijkheid niet. Hij weet zijn leger succesvol te reorganiseren onder leiding van de energieke generaal Van Geen.

De uitbouw van het Belgische leger verloopt moeizamer. De enthousiastelingen die een jaar eerder de Nederlandse soldaten op de vlucht joegen, wanen zich onoverwinnelijk. Velen van hen nemen dienst in het leger. Maar als het om aantallen, ervaring en kwaliteit van de uitrusting gaat, staat het Belgische leger ver achter op de Nederlandse vijand. De Belgische strijdkrachten zijn opgedeeld in vier legers. Het Scheldeleger is in de omgeving van Antwerpen ondergebracht. Het Maasleger bewaakt de Maas van Venlo tot Luik. Daarnaast zijn er twee minder belangrijke legers voor Vlaanderen en Luxemburg.

**Wat?** Slag bij Houthalen in de Tiendaagse Veldtocht

**Wanneer?** Zondag 7 augustus 1831

**Waar?** In Houthalen, Zonhoven en Hasselt

**Wie?** Nederland en België

**Waarom?** Koning Willem I der Nederlanden wil tijdens de Tiendaagse Veldtocht de Belgische opstand met wapengeweld onderdrukken. Hoewel hij slaagt in zijn opzet, verkrijgt België zijn soevereiniteit door de dreiging van Franse militaire steun.

**Winnaar?** Nederland

**Wat nu?** Limburg wordt zwaar getroffen door de Tiendaagse Veldtocht van 1831. Wanneer acht jaar later in 1839 de grenzen definitief getekend worden, moet de provincie een deel van haar grondgebied afstaan. We verliezen het mooie Venlo, Roermond en Sittard. Er zijn weinig herdenkingen van de Tiendaagse Veldtocht. Het gedenkkruis op de gemeentelijke begraafplaats in Houthalen herinnert aan de bloederige onafhankelijkheidsstrijd van België in de 19de eeuw en de naamloze helden die er sneuvelden.



Ondertussen vangt de Nederlandse regering berichten op over een wijdverspreide Nederlandse sympathie in het Zuiden. Veel mensen zouden daar weer verlangen naar de vrede en welvaart die zij onder de Nederlandse regering kenden. Optimistische berichten van gezanten in de buurlanden bevestigen dat een militair ingrijpen door een groot deel van de bevolking in België met gejuich begroet zou worden. De Nederlandse overheid beschikt ook nog over twee stadsgarnizoenen in België. In de citadel van Antwerpen en in de stad Maastricht zijn nog altijd sterke Nederlandse legerafdelingen aanwezig. Het grootste deel van wat nu Nederlands Limburg is, behoort namelijk tot 1839 tot België.



Het Nederlandse leger drong tussen het Maasleger en het Scheldeleger door tot in Leuven.

### Nederland slaat terug

Nederland maakt concrete plannen om België te heroveren. Via twee routes wil het leger het Zuiden binnendringen met zo weinig mogelijk gevechten. De aanhangers van de Nederlandse koning die nog in het Zuiden wonen, zullen opgeroepen worden om naar de wapens te grijpen. Schijnaanvallen op Antwerpen en Maastricht moeten het Schelde- en het Maasleger ter plaatse houden, zodat de Nederlanders in het tussenliggende gebied kunnen doorstoten en zich van de Brabantse steden meester maken. Daarna zal het Maasleger uitgeschakeld worden en vervolgens het Scheldeleger.

Gezien de slechte staat van de wegen in het grensgebied, moet de aanval gebeuren over de weinige steenwegen die het gebied van noord naar zuid doorkruisen. De eerste bruikbare route volgt de steenweg Breda – Antwerpen – Mechelen – Brussel. Een tweede as zal het traject van de steenweg van 's-Hertogenbosch over Eindhoven naar Hasselt en Luik volgen. In juni vinden grote manoeuvres plaats om de Nederlandse troepen te oefenen.

### België in ...

Op 1 augustus 1831 neemt de Nederlandse kroonprins Willem het bevel over het leger in handen. Verdeeld over vier divisies, marcheren zijn soldaten op 2 en 3 augustus België binnen. Eén daarvan is de divisie van generaal Heyligers, die de oostelijke route door de Limburgse Kempen via Hasselt naar Maastricht of Luik volgt. De Belgische legerleiding is compleet verrast. Het duurt meerdere dagen voor zij een beeld van de situatie krijgt. Pas op 5 augustus weet zij dat bij Hechtel een Nederlandse divisie haar tenten opgeslagen heeft en daar een vooruitgeschoven eenheid van het Maasleger uit het dorp verdreven heeft.

Generaal Heyligers meldt op 6 augustus aan de Nederlandse legerstaf dat hij een dag eerder Hechtel heeft weten te veroveren: *“Ik heb de eer den Opperbevelhebber te doen kennen dat het dorp Hechtel gisteren door zijne troepen is bezet geworden, na eenen geduchten doch vruchtelozen tegenstand van den vijand. Voorbeeldig was het gedrag der troepen. Op den straatweg marcheerden dezelve met den stormmarsch en op de zijden hoorde men herhaalde hours onder de tirailleurs, zoodat den vijand gedurende eene halve uur door het doorsneden terrein tot uit het dorp werd gedreven zonder bijna eenig oponthoud. Alleen een*



Deze aquarel toont hoe een regiment van het Maasleger de Nederlandse ruitery teruggrijft bij Kermt.

Het Stadsms Hasselt, A. von Geusau, 1835

*allerzwaarste stortregen en de invallende nacht maakte een einde aan dit gevecht en bevorderde den terugtocht des vijands."*

Voor de Nederlandse bevelhebbers is de situatie te velde ondertussen even onduidelijk als voor de Belgen. Na enkele dagen weten de bevelhebbers van de verschillende eenheden niet meer waar hun collega's zich bevinden ... en nog minder waar de vijand zich ophoudt. Beide zijden voeren de commando's van het opperbevel zo goed mogelijk uit. Verkenningseenheden moeten uitzoeken waar de andere eenheden van het eigen leger zich bevinden en waar de vijand zit. De gevechten zijn dan ook vooral schermutelingen tussen deze verkenningseenheden of met eenheden die de achterhoede vormen.

#### **Verwarring alom**

Eerst gaat het Belgische opperbevel ervan uit dat de verovering van Venlo het doel van de aanwezigheid van een Nederlandse divisie op de Limburgse heide is. De Belgische generaal Daine, die het Maasleger leidt, krijgt op 6 augustus opdracht te voorkomen dat generaal Heyligers verder naar het oosten doorstoot. Later die dag krijgt de legerleiding in Brussel meer zicht op de situatie. Ze begrijpt dat de provincie Brabant het eerste doel van de Nederlanders is. Generaal Daine krijgt bevel rechtsomkeer te maken en met het Maasleger naar Diest op te marcheren. Hij moet verhinderen dat Heyligers zich in Brabant bij de andere Nederlandse divisies aansluit. Een deel van zijn leger vertraagt de opmars van het Nederlandse leger, terwijl het gros van het leger naar



Portret van luitenant-generaal der infanterie Gijsbertus Martinus Cort Heylighers.

Rijksmuseum Amsterdam, Jan Kieft, 1831

Diest marcheert. Dat de Nederlanders zich ook van Helchteren en Houthalen meester maken en op die manier steeds dichterbij Hasselt komen, neemt hij voor lief.

De dag nadien stuurt generaal Daine zijn troepen in de richting van Diest. Zonder dat hij dat weet, trekt die dag ook de Nederlandse 1ste Divisie van Geel naar Diest. Die lost daar de 2de Divisie af, die naar Sint-Truiden optrekt. De derde Nederlandse divisie is ondertussen ook in Limburg op zoek naar het Belgische Maasleger. Het stelt zich op 7 augustus op in Herk-de-Stad, Schulen en Berbroek (beide nu in Herk-de-Stad) om daar de verbinding tussen Hasselt en Diest te controleren. Cavalerie-eenheden van de 3de Divisie worden via Stevoort en Kermt (beide in Hasselt) naar Alken en Hasselt gestuurd met de bedoeling uit te zoeken waar het leger van generaal Daine zich bevindt. In Kermt stoten de Nederlandse verkenners op de voorhoede van het Maasleger en wordt er slag geleverd. Deze keer zijn de Belgen in de meerderheid en weten zij de Nederlandse ruiters enkele kilometers achteruit te drijven.

Erger is dat de vijand het Maasleger in Hasselt gelokaliseerd heeft. De volgende dag zetten drie Nederlandse divisies de aanval in. Het Maasleger wordt uiteengeslagen. De overgebleven soldaten trekken zich terug naar Tongeren en vervolgens naar Luik.

#### **België uit ...**

Twee dagen later, op 10 augustus, trekken Franse troepen over de grens met België. Het Nederlandse leger marcheert op hetzelfde moment naar Leuven. Pas op 12 augustus krijgt de Nederlandse prins Willem dat nieuws te horen. Een koerier van het Engelse gezantschap in Brussel brengt hem op de hoogte. Die meldt hem ook dat de Engelse regering zich voor de Belgische onafhankelijkheid garant stelt en bereid is om militair in te grijpen. Prins Willem wikt zijn kansen en besluit om zich Leuven niet meer te laten ontglippen. Hij maakt zich meester van de stad en houdt er een overwinningssparade. In de daaropvolgende dagen marcheert hij België weer uit, op veilige afstand gevolgd door de Franse legers.

Op 20 augustus laat de kroonprins vanuit Eindhoven aan zijn vader weten dat de laatste Nederlandse soldaten België weer verlaten hebben.



In Nederland vierde men hun overwinning door afbeeldingen zoals deze ets te verspreiden.

Helemaal op de achtergrond is de stad Hasselt afgebeeld.

Koninklijke Bibliotheek, W.H. Hoogkamer naar R. Jelgerhuis, 1831-1832

De Franse legers doen er ruim een jaar over om weer naar huis te keren. Het Franse interventieleger is vergezeld van een sterk uitgebouwde sectie kaartenmakers, die de opdracht heeft om alle militaire versterkingen in België in kaart te brengen. Pas eind 1831, nadat zij gedetailleerde plattegronden van alle relevante militaire installaties vervaardigd hebben, verlaten de Franse troepen het Belgische grondgebied. De meest nauwkeurige plannen en studies van de versterkingen van Hasselt, Diest en Venlo in 1831 zijn nog altijd te vinden in het archief van het Franse leger in Vincennes bij Parijs.

### Slag in het luchtledige

De hele campagne duurde 10 dagen van de start op 2 augustus tot het einde met de inname van Leuven op 12 augustus. Vandaar de naam 'de Tiendaagse Veldtocht'. De slag bij Houthalen van 1831 was welbeschouwd een slag in het luchtledige, beslist door krachten buiten onze landsgrenzen. Van een massaal treffen is geen sprake geweest.

### Waarnaartoe?

Op de gemeentelijke begraafplaats in Houthalen vind je een gedenkkruis. Het Nederlandse leger plaatste het voor vier gesneuvelde soldaten. Het kruis ontstapte in de jaren 1970 ternauwernood aan vernietiging.

KERKHOFSTRAAT 1, 3530 HOUTHALLEN-HELCHTEREN  
N 51° 2' 5.525" – O 5° 23' 9.589"

TUSSEN KNOOPPUNT 316 EN 317

—

In Zonhoven in natuurgebied De Teut lag in 1831 een observatie en opleidingskamp van het Belgisch leger. De eenheden hier doen het Nederlandse leger tijdelijk terugtrekken. Hiervoor is een gedenksteen opgericht.

DONDRSLAGSEWEG, 3520 ZONHOVEN,  
VOLG DE GROENE WANDELING

N 50° 59' 42,5" - O 5° 25' 00,3"

—

Op het kerkhof van Kermt ligt het graf van Nicolas Blondeau – een dappere legerkapitein uit Luik. Hij sneuvelde op 7 augustus 1831, amper 28 jaar oud, toen het Belgische leger de Nederlanders uit Kermt wist te verdrijven.

DE WILLEMAN, 3500 HASSELT

N 50° 56' 48.224" – O 5° 14' 51.007"



De Teut, Zonhoven.

# Verzoenen

Nog in hetzelfde jaar 1831 werd in Houthalen aan de Korte Hofstraat door het Nederlandse leger een kruis geplaatst ter nagedachtenis van de Nederlandse soldaten die tijdens de schermutselingen langs de Grote Baan het leven lieten. Het zegt iets over de genereuze vergevingsgezindheid van de plaatselijke bevolking dat deze gedenksteen daar tientallen jaren ongestoord heeft gestaan.

Honderd jaar later was de herinnering aan de slag bij Houthalen vervaagd en werd het gedenkteken achteloos achter een haag gekieperd. De toekomst staat liefst niet te lang stil bij het verleden.

Pas in de jaren 1970 van de vorige eeuw werd het kruis teruggevonden bij wegwerkzaamheden en door de oplettendheid van een enkeling van de vergruizer gered. Een nieuwe plek voor het monument werd gezocht en een paar honderd meter verderop tijdelijk gevonden aan de Ringlaan.

Pas in 2010 kreeg het definitief grond onder zijn voet en wel in het erepark van de slachtoffers op de gemeentelijke begraafplaats van Houthalen. Niet alleen de vier Nederlandse gesneuvelden worden er nu mee herdacht, ook de Limburgse burger-slachtoffers van de slag hebben hun eeuwigheid hier gevonden.

*“Thans staat dit gedenkkruis symbool voor de verzoening tussen volkeren,”* zo staat te lezen op het tekstmonument dat het kruis flankeert, *“en is het een inspiratie voor vrede in Europa en in de wereld.”*





GEDURFTE DE  
TIENDAAGSE VELDTOEG  
2-12 AUGUSTUS 1914  
LEVERDEN TE HOUTHALEN  
HET NEDERLANDSE EN  
HET BELGISCHE LEGER  
EEN VELDSLAC  
DIT KRUIS WORDT OPGERICHT  
IN SEPTEMBER 1931  
TER HERINNERING AAN  
GESNEUVELDEN VAN  
DE 4 DIVISIE VAN  
HET NEDERLANDSE LEGER  
NU STAAT HET SYMBOOL  
VOOR ALLE BELGISCHE  
EN NEDERLANDSE  
GESNEUVELDEN ALSOOK  
VOOR BURGERSLACHTOFFERS  
VAN DE VELDSLAC BIJ  
HOUTHALEN

8 AUGUSTUS 1914  
HET NEDERLANDSE LEGER  
WERD OPGESCHRIJVEN DOOR  
WELSCHE SCHOTTELE  
JAGERS TE VOET EN HET  
3 EN 10 EN 11 LINE REGIMENT  
NA DE TOEGESTRIJKING  
VAN DE NEDERLANDSE  
BETVELDEN DEZE ZIJN  
EEN HONNEURBETVELDEN  
HOUTVALEN HET HALL  
BESZAKEN VAN DOOR  
DOORLASSAANTOFFERS  
EN VERWAKSINGEN  
THANS STAAT DIT GEDENKKRUIS  
SYMBOOL VOOR VERBODING  
TUSSEN VOLKESSEN  
EN IS HET BEPROEVEN VOOR  
VREDE IN EUROPE  
EN IN DE WERELD

Gedenkkruis voor de slag bij Houthalen, Houthalen-Helchteren.



Het executieoord en het Geheim Kerkhof in Hechtel, Hechtel-Eksel.

# Hasselt & Zelem

## Zonder vrees

### Verbeterd verzet in WO II

De Tweede Wereldoorlog is vooral een ideologische oorlog, een clash van wereldbeelden. Nazi-Duitsland en zijn bondgenoten kiezen voor een autoritair en aristocratisch regime: alle macht in handen van één partij. Tegenstanders van het regime en ook geviseerde bevolkingsgroepen zoals joden, worden meedogenloos geëlimineerd. Aan de andere zijde? De Europese democratieën en de communistische Sovjet-Unie. In de democratieën heeft iedere burger recht op inspraak in het bestuur, is iedereen gelijk voor de wet en heeft iedereen de vrijheid om zichzelf te zijn en zichzelf te ontwikkelen. De Sovjet-Unie staat in theorie voor een verdeling van alle macht aan de werkende bevolking. Maar in de praktijk heeft één partij alle macht in handen en wordt tegenstand onmogelijk gemaakt. Het verzet tegen de Duitse bezetter is dan ook sterker, meer verspreid en beter georganiseerd dan in de Eerste Wereldoorlog.

In België groeien twee grote groepen verzetsbewegingen. Aan de Belgisch gezinde kant zijn er de Belgische Nationale Beweging (BNB), de Witte Brigade en het Geheim Leger, dat vooral

uit oud-beroepsmilitairen bestaat. Het communistische Onafhankelijkheidsfront aan de andere kant ziet in de overwinning op Nazi-Duitsland de eerste stap naar een egalitaire maatschappij. Deze bewegingen slagen er niet in om samen te werken. Toch hebben hun verzetsdaden grote gevolgen. De Duitsers proberen ze dan ook verwoed uit te schakelen – koste wat kost.

### Hoge prijs op het hoofd van verzetsstrijders

Het belangrijkste werk van de verzetsgroepen: uit de lucht geschoten geallieerde piloten terugbrengen naar Engeland, inlichtingen verzamelen en doorspelen aan Londen. Sommige groepen geven clandestiene kranten uit, saboteren Duitse aanvoerlijnen of verstoren de industriële productie op een andere manier. In de ogen van de Duitsers zijn deze verzetsdaden militaire acties en de uitvoerders ervan niets minder dan spionnen. Wie gearresteerd wordt, wacht de doodstraf. In de loop der jaren krijgen de Duitse bezetters meer inzicht in de structuren van het verzet. De aanhoudingen van verzetslieden nemen gaandeweg toe. Tony en René Lambrechts uit Wijer ondervinden het aan den lijve.

**Wat?** Twee operaties van het Geheim Leger tijdens WO II

**Wanneer?** Zaterdag 10 juni en donderdag 29 juni 1944

**Waar?** In Hasselt en Zelem (Halen)

**Wie?** Belgische verzetsstrijders tegen de Duitse bezetters

**Waarom?** Het verzet speelt een belangrijke rol in de strijd tegen het Duitse leger. De verzetsstrijders verzamelen inlichtingen en spelen ze door. Daarnaast helpen ze geallieerde piloten repatriëren. Sommige groepen geven clandestiene kranten uit, saboteren Duitse aanvoerlijnen of verstoren de industriële productie op een andere manier.

**Winnaar?** De leider van het Geheim Leger, Tony Lambrechts, blijft uit de klauwen van de Duitsers. Maar de familie komt zwaar geschonden uit de oorlog. Vele andere verzetsstrijders sneuvelen.

**Wat nu?** Overal in de provincie herdenken indrukwekkende monumenten de Limburgse verzetsstrijders uit de Tweede Wereldoorlog. In Wijer (Nieuwerkerken) herinnert een provinciaal verzetmonument aan de dappere daden van de familie Lambrechts. Een familie zonder vrees.





Foto van een herdenking van de slachtoffers op het Geheim Kerkhof in Hechtel.

Heemkundige Kring Hechtel-Eksel, onbekende fotograaf, 1952

De gebroeders Lambrechts behoren in de lente van 1944 tot de meest gezochte verzetsleiders in Limburg. De bezetter looft een beloning van een half miljoen frank (een fenomenaal bedrag in die periode) uit voor de ultieme tip naar de schuilplaats van de leider van het Geheim Leger. Op 3 mei valt de Duitse politie de woning van de familie Lambrechts binnen. Naast vader Theophiel waren zijn zonen Louis en Edmond en zijn dochters Gusta en Emma in huis. Een buurjongen waarschuwt de familie. Louis en Edmond kiezen tijdig het hazenpad. Theophiel en Gusta worden naar de gevangenis van Hasselt afgevoerd. Emma en haar drie kleine kinderen komen ervan af met een waarschuwing.

#### 10 juni: ten aanval

Tony, Louis en René stellen een commando van een zestal oud-beroepsmilitairen samen om de gevangenis te overvallen en iedereen te bevrijden. Ze krijgen informatie van Georges Vanisterdael, een vrijgelaten verzetsman en een gevangenisbewaker over het reilen en zeilen in de gevangenis. Zo mogen de gevangenen één keer per week, op zaterdagavond, douchen in de Dusartkazerne vlakbij. Op dat moment blijven er maar vier bewakers achter.

Zaterdagavond 10 juni. Hoogtepunt van het verzet in Hasselt. Met de hulp van een garagehouder zet het commando in de buurt van de gevangenis een vluchtauto klaar. Een medeplichtige bewaker laat zich bij de gevangenispoort overmeesteren. Eens binnen sluiten de verzetsstrijders de vier Duitse bewakers op. Vader en Gusta Lambrechts rennen naar de wachtende vluchtauto. Tegelijk worden zoveel mogelijk celdeuren geopend. De actie blijft niet onopgemerkt. Eén bewaker kan ontkomen en slaat alarm. De Duitse soldaten uit de Dusartkazerne schieten te hulp. Tot overmaat van ramp laat iemand de opgesloten Duitse bewakers vrij. Zij aarzelen niet en openen het vuur. In het vuurgevecht sneuvelen vijf verzetslieden: Gaby Dupain, Georges Vanisterdael, Charlie D'Hose, Jean Melot en René Lambrechts. 17 andere gevangen verzetslieden ontsnappen.



Deze foto toont Tony (midden) en Gusta Lambrechts niet lang na de thuiskomst van Gusta uit een Duits concentratiekamp.

Heemkunde Nieuwerkerken, familie Lambrechts, 1946



De familie Lambrechts voor de oorlog met vooraan Louis en vader Theophiel met het portret van zijn vrouw en achteraan René, Emma, Edmond, Gusta en Tony.

Privécollectie Yvan Lambrechts.

### 29 juni: verraad!

Het duurt niet lang voordat het hoofdkwartier van de weerstanders verraden wordt aan de Duitse politie: de villa Claes op de Sint-Jansberg in Zelem. Op donderdag 29 juni voeren Duitse militairen een aanval uit op de villa. Vader Theophiel, Tony, broers Louis en Edmond en zus Gusta zijn aanwezig samen met nog vier andere verzetslui, het conciërgeskoppel Jozef Caubergs en Irma Fransen met hun zoontje en schoonzus.

De villa is omsingeld door Duitse soldaten – een hachelijke situatie. Toch weet Tony te ontsnappen. De bewapende verdedigers kunnen de Duitsers afweren, maar met klein geschut kunnen de Duitsers de villa in brand steken. Vader Theophiel Lambrechts en drie andere verzetslui overleven de aanval niet. De Duitsers schieten Louis en Edmond de volgende dag in de bossen van Hechtel dood.



Portret van René Lambrechts.

Privécollectie Yvan Lambrechts

Gusta komt via de gevangenis van Hasselt terecht in het concentratiekamp van Ravensbrück. Ze overleeft de hel en wordt in mei 1945 door Amerikanen bevrijd. Op maandag 18 juni 1945 keert ze als een gebroken vrouw terug naar huis. Ze overlijdt op 11 maart 2007. Als ondergedoken weerstander blijft Tony Lambrechts het Geheim Leger verder leiden. Na de oorlog wordt hij onthaald als een ware verzetsheld en overladen met medailles. Hij overlijdt in 1976 – 65 jaar oud.

### Laatste rustplaats

Na de oorlog verrijzen overal monumenten ter nagedachtenis aan de Tweede Wereldoorlog. Ook in Wijer. Op 8 oktober 1946 wordt de familie Lambrechts aan de voet van het provinciaal verzetsmonument herbegraven. Een laatste rustplaats voor deze dappere verzetsstrijders.

### Waarnaartoe?

De oude gevangenis van Hasselt is vandaag de hoofdzetel van de universiteit. In de gevel is een gedenkplaat gemetseld voor de verzetslieden.

MARTELARENLAAN 42, 3500 HASSELT  
N 50° 56' 0.038" – O 5° 20' 30.725"

—  
Na de oorlog ontdekte men een kerkhof in het executieoord – de plaats waar de Duitse bezetters de doodstraf uitvoerden. De slachtoffers kregen een laatste rustplaats in hun thuisgemeente. De grafzerken bleven staan als een kille herinnering aan de gruwelijke gebeurtenissen op deze plek. Tussen de graven vind je ook de namen van Louis en Edmond Lambrechts.

KAMPERBAAN, 3940 HECHTEL-EKSEL  
N 51° 6' 52.764" – O 5° 19' 41.234"

—  
In Zelem is er een gedenkteken aangebracht in de vorm van een kapelletje tegenover de ingang van het Sint-Jansbergklooster.

KOLENBERGSTRAT, 3545 HALEN  
N 50° 58' 17,4" – O 5° 05' 25,4"  
TUSSEN KNOOPPUNT 315 EN 357

—  
Aan de voet van het Provinciaal Monument van de Weerstand in Wijer liggen verschillende leden van de familie Lambrechts begraven. Hun beeltenis prijkt op het monument, vereeuwigd door de Brusselse beeldhouwer Eugène Canneel.

GROTESTRAAT, 3850 NIEUWERKERKEN  
N 50° 53' 52.643" – O 5° 13' 25.331"  
TUSSEN KNOOPPUNTEN 176 EN 234

# Zij aan zij

*Na de oorlog vertelde Tony Lambrechts dat er “tijdens de donkere oorlogsdagen ongeveer 350 mensen waren waarop hij kon rekenen als het ging om het plegen van verzetsdaden. Na de landing van de geallieerden op Normandië waren dat er opeens 7 000 geworden, na de bevrijding zelfs 70 000 en na de capitulatie van nazi-Duitsland bleek héél Limburg aan zijn zijde te staan.”*

In de jaren na de bevrijding werd Tony Lambrechts erevoorzitter van de Unie der Verbroedering Geheim Leger. Als verzetsheld werd hij benoemd tot officier in de Orde van Leopold met Palm en onderscheiden met vele medailles.

In zijn geboortedorp Wijer werd ter nagedachtenis aan zijn omgekomen vader en broers het drie meter hoge Lambrechtsmonument opgericht. Het groeide uit tot een nationaal symbool voor ‘alle dappere Belgische families’.

Tony Lambrechts stierf in 1976 en werd bijgezet in de familiegrafkelder op de gemeentelijke begraafplaats van Wijer. Gusta Lambrechts overleed 31 jaar later dan haar broer. Haar lichaam werd bijgezet in het Lambrechtsmonument.

De Villa Claes op de Sint-Jansberg werd na de verwoestingen van juni 1944 na de oorlog in haar oorspronkelijke staat hersteld. Nu is zij privé-eigendom.



Provinciaal Monument voor de Weerstand, Wijer.



"Helmen" in Halen op het voormalige slagveld.



# Halen

## De 'laatste' charge van de cavalerie

### Dappere Belgen

4 augustus 1914. De Duitsers vallen de provincie Luik binnen. Doelwit? Parijs. Met en passant het noorden van België. Dat fiksen we wel even, moet het Duitse hoofdkwartier gedacht hebben. Maar de tegenstand is groter dan verwacht. Julius Ceasar schreef het al: van alle Galliërs zijn de Belgen de dappersten. Dankzij de Belgische soldaten houden leger en legende stand. Ook al delven we snel het onderspit, de overwinning op de Duitse cavalerie doet nog altijd onze borst opzwellen van trots. Het vaderland is voor even veilig in handen van het leger.

Hoe ziet dat Belgische leger eruit in die eerste oorlogsdagen? Het veldleger telt vijf gemengde divisies en een cavaleriedivisie, elk goed voor 15 000 tot 17 000 manschappen. Elke divisie heeft zes of acht regimenten infanterie, één regiment cavalerie en één regiment artillerie. Allerlei ondersteunende eenheden zorgen voor vervoer, telegraafverbindingen, medische opvang en de aanleg of vernietiging van bruggen of versterkingen. In vreedstijd zijn deze divisies gelegerd in kazernes. De eerste divisie is in Oost- en West-Vlaanderen gekazerneerd, de tweede in Antwerpen, de derde in Limburg en Luik, de vierde in Namen en Luxemburg, de vijfde in Henegouwen en de zesde in Brabant. Naast dit veldleger is er ook een fortenleger. Die forten vormen gordels rond drie strategische steden: Antwerpen, Namen en Luik.

### De Grote Oorlog op kleine schaal

Terug naar 4 augustus, de Duitse inval in het oosten van de provincie Luik. Zware beschietingen vanuit de Belgische forten dwingen de Duitse legers door de smalle corridor tussen Visé en de zuidelijke grens van Nederlands-Limburg. Ter hoogte van Moelingen (Voeren) en Lixhe (Visé) vinden ze een doorwaadbare plaats. Een dag later steken twee Duitse cavaleriedivisies de Maas over en leggen een brug. Tegelijk vallen infanteriedivisies de Luikse forten aan om een grootschalige invasie mogelijk te maken. In die strijd sneuvelt ook kolonel Dusart, de bevelhebber van het 11de Linierregiment uit Hasselt. Op 6 augustus trekt Generaal Leman, de bevelhebber van de vesting Luik, zijn troepen terug op de rivier de Gete. De Luikse forten houden nog ruim een week stand en remmen de Duitse doortocht af. Pas op 16 augustus staakt het laatste Luikse fort de strijd.

Ondertussen bereiken vijf Belgische divisies de vallei van de Gete – een nat beemdengebied waar het Duitse leger moeilijk door kan. Samen met de forten van Namen vormt de Getelinie de tweede verdedigingslijn van het Belgische leger. Het Duitse leger is in de eerste weken van de oorlog niet geïnteresseerd in de verovering van het noorden van België. Het doel van de Duitse veldtocht is Parijs en daar wil het zo weinig mogelijk van afwijken. Een aantal dagen blijft het dan ook stil op het slagveld. Stille voor de storm.

**Wat?** Slag der Zilveren Helmen

**Wanneer?** 12 augustus 1914

**Waar?** In Halen

**Wie?** Belgische soldaten tegen de Duitse invallers

**Waarom?** De Duitsers willen Parijs bezetten.

Hun veroveringstocht loopt door het noorden van België. De Belgische soldaten geven zich niet zomaar gewonnen. Het komt tot een korte, maar memorabele veldslag.

**Winnaar?** Aanvankelijk winnen de Belgen. Maar al snel is de overmacht te groot en moet het Belgische leger zich terugtrekken.


**Wat nu?** De slag, alhoewel beperkt in omvang, bewijst voor historici definitief dat de cavaleriecharge met de blanke sabel een tactiek uit het verleden is. De benaming 'Slag der Zilveren Helmen' gaat terug op het gelijknamige gedicht van pastoor Cuppens en verwijst naar de hoofdbescherming van de Duitse kurassiers. Op het slagveld in Halen staan nu 44 helmen – een sterke toeristische attractie en een beklijvende herinnering aan de Eerste Wereldoorlog in Limburg.

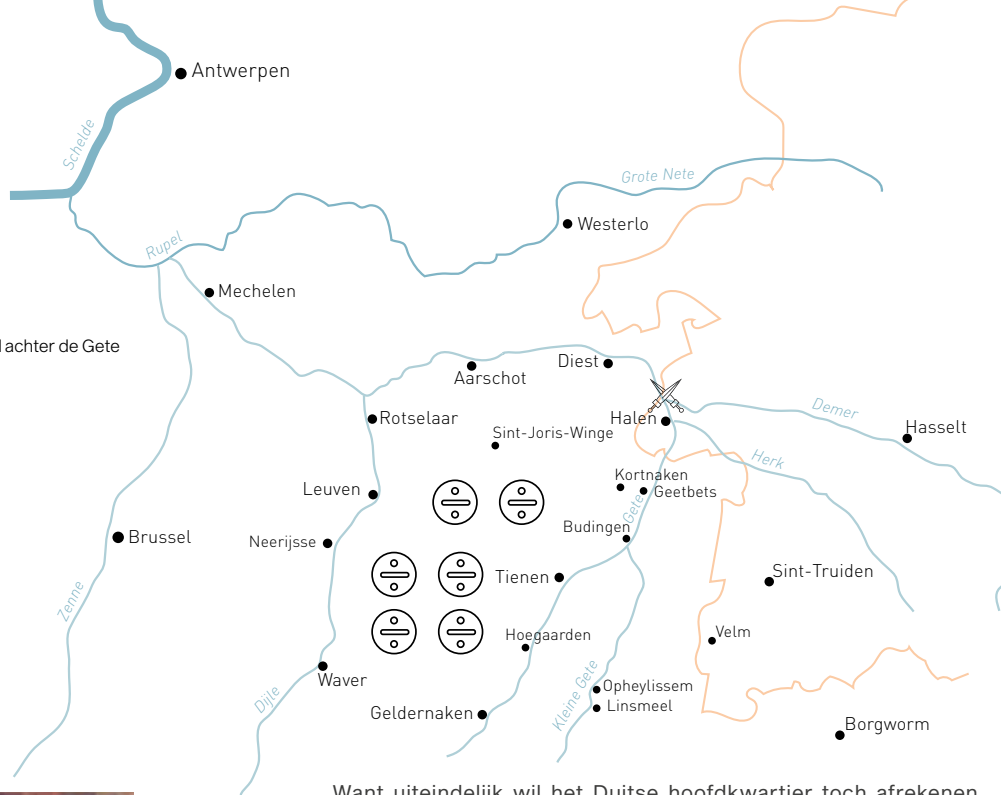


De boeren begroeven de gedode paarden na de slag.

Library of Congress, George Bain, 1914

### Getestelling 10-18 augustus

 Belgisch leger staat opgesteld achter de Gete



Want uiteindelijk wil het Duitse hoofdkwartier toch afrekenen met het Belgische leger. De Getelinie ligt immers vervaarlijk dicht bij de noordelijke flank van de Duitse opmars ...

### Ten aanval

Op 12 augustus test de Duitse cavalerie de weerstand van de Getelinie. In de voormiddag veroveren ze Halen en trekken de Gete over. De Belgische troepen onder leiding van generaal De Witte zoeken beschutting in de holle wegen en achter de stromantels op het veld. Vanaf de middag trekt de Duitse cavalerie in de richting van Zelem, Zelk en Loksbergen (alle in Halen) en komen onder vuur van de Belgische verdedigers. Eindelijk is hun moment gekomen. Na jaren dienst in hun Duitse kazerne en nu ook al na ruim een week oorlogvoering. Eindelijk kunnen ze doen waarvoor zij opgeleid zijn: samen met honderden andere ruiters een stormloop op de vijand uitvoeren, de aarde doen trillen en die 'nietige' Belgische infanteristen wegmaaien. Overtuigd van hun superioriteit galopperen ze de vijand en hun eigen dood tegemoet. De Slag der Zilveren Helmen is begonnen.

Eén van die Duitse zwaarbewapende kurassiers is Arthur Brühe uit Pommeren. 19 jaar, ingelijfd bij het Tweede Cavaleriekorps onder leiding van luitenant-generaal von der Marwitz. Tijdens de

eerste stormloop wordt zijn paard doodgeschoten. Hij vlucht te voet, maar wordt gevangen genomen en overleeft de rest van de oorlog in een Engels gevangenenkamp. In 1958 schrijft hij een lyrische ballade over de memorabele veldtocht.

*Luid klinkt over het slagveld: lansen naar beneden!*

*Aanval op de artillerie! In galop, mars!*

*en het eskadron valt onmiddellijk aan  
met de lans in de rechter en de teugels los in de linkerhand  
trok het hele heer daverend over het veld.*

*Honderden hoeven stampten over de akkers.*

*Wij waren de eerste golf, anderen zouden ons volgen.*

*Rijden, rijden, welk genot,*

*hoe zwelt bij 't rijden des ruiters borst.*

*Daar lag het aards paradijs, zittend op de rug van onze paarden.*

*Zoals bij de exercitie stormen we op onze paarden vooruit,*

*Ruiter en paard vergroeid, man naast man*

*In een bedwelmende roes van snelheid.*

### Adieu cavalerie

De Belgen komen niet alleen dapper, maar ook slim uit de hoek: ze vechten te voet. Met hun mitrailleurs en kanonnen snijden ze de cavalerie de pas af. Drie keer voeren de Duitse een stormloop uit. Drie keer lopen zij tegen het moordend vuur van mitrailleurs, kanonnen en geweren aan. Tegen de avond trekken zij zich terug in Halen en Hasselt. Pijnlijk ervaren de Duitse bevelhebbers dat er een einde aan de grootschalige militaire inzetbaarheid van ruitereenheden gekomen is. De tijd van beslissende cavaleriecharges is voorbij. Voortaan bepalen kanonnen en mitrailleurs het verloop van het gevecht.

Hoewel het Belgisch opperbevel maar al te goed weet dat er geen reden tot juichen is – er zijn ondertussen al honderdduizenden Duitse soldaten in het land – wordt de Slag bij Halen opgevoerd als een betekenisvolle Belgische overwinning. De bekende priester-dichter en pastoor van Loksbergen, August Cuppens, schrijft over de veldslag het gedicht "Slag der Zilveren Helmen". Op zoek naar een succesverhaal heeft de pers in de



Portret van priester August Cuppens, schrijver van het gedicht "Slag der Zilveren Helmen".

Provincie Limburg, Kunstcollectie, Karel Theunissen, 1920



**Belgische ruiters en karabiniers vertrekken naar hun stellingen voor de slag bij Halen.**

Archief van het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis, onbekende fotograaf, 1914

geallieerde landen het over 3 000 doden aan Duitse zijde en nauwelijks enkele doden die aan Belgische zijde te betreuren zijn. In werkelijkheid worden op het Duitse kerkhof, dat na de Slag bij Halen aangelegd wordt, 111 gesneuvelden begraven.

Zes dagen na de Slag bij Halen, op 18 augustus, zet het Duitse leger een grootschalige aanval in op de Getelinie. Het Belgische leger moet zich terugtrekken op Antwerpen. De opmars gaat gepaard met veel geweld, ook tegen burgers. België zou vier jaar lang frontgebied blijven.

### Waarnaartoe?

Op het voormalige slagveld staan nu in "Helmen" 44 betonnen Stahlhelmen. Een symbool vóór de vrede en tégen de zinloosheid van de oorlog.

**BETSERBAAN, 3545 HALEN**

N 50° 56' 38.733" – O 5° 5' 45.001"

TUSSEN KNOOPPUNTEN 351 EN 355

—

Het Monument van de Belgische Karabiniers-Wielrijders maakt indruk. Deze gewapende soldaten op de fiets vochten zó verbeterd dat de Duitsers hun de bijnaam 'De Zwarte Duivels' gaven, naar de kleur van hun uniform.

**BETSERBAAN, 3545 HALEN**

N 50° 56' 31.552" – O 5° 5' 50.137"

TUSSEN KNOOPPUNTEN 351 EN 355

—

Na de Slag der Zilveren Helmen begroeven de Duitsers hun doden op een oorlogskerkhof in Halen.

Na de oorlog verhuisden alle graven naar de Duitse militaire begraafplaatsen in Vladslo en Langemark. Alleen het kruis bleef staan.

**IIZERWINNINGSSTRAAT, 3545 HALEN**

N 50° 56' 33.572" – O 5° 5' 26.304"

—

Het Belgische militaire kerkhof in Halen telt 181 graven van gesneuvelde Belgische militairen, hoofdzakelijk uit de Slag der Zilveren Helmen.

**LINIESTRAAT, 3545 HALEN**

N 50° 56' 12.552" – O 5° 5' 57.193"

Het privémuseum Slag der Zilveren Helmen toont wapens, uniformen, foto's, schilderijen en andere voorwerpen die de herinnering aan deze veldslag in stand houden.

**ROTEMSTRAAT 12, 3545 HALEN**

N 50° 55' 37.633" – O 5° 5' 30.531"

**AAN KNOOPPUNT 355**

—

Ook in het centrum van de stad staat een oorlogsmonument. Dit ontwerp van Jules Jourdain en Victor Creten herdenkt de slachtoffers van de Slag der Zilveren Helmen.

**KOEPOORTSTRAAT, 3545 HALEN**

N 50° 56' 53.878" – O 5° 6' 52.016"

**TUSSEN KNOOPPUNTEN 314 EN 353**



Het oorlogsmonument in het centrum van Halen.

# Morgenrood

In 1914 was Duitsland al meer dan veertig jaar niet in oorlog geweest. In 1871 hadden ze de Fransen verslagen en een fraaie parade gehouden op de Champs-Élysées, daarna brak er voor het leger een lange periode aan van duimendraaien. Er werd veel geoefend, het materieel werd blinkend opgepoetst, de paarden werden dagelijks bereden en er werd veel gezongen over vervlogen tijden. Met weemoed werd in de slaperige kazernes teruggedacht aan de glorievolle jaren waarin de soldaten onverschrokken hun heldenmoed konden tonen op het veld van eer.

*Morgenrood, morgenrood  
Spelt m'allicht een vroege dood  
Als de krijgstrompetten klinken  
Zal de strijd mij wreed verminken  
Mij en menig kameraad*

Deze verheerlijking van het krijgsgeweld vinden we terug in de liederenbundel “*Singhet ende weset vro*”, samengesteld door priester Ignace De Sutter uit Kortrijk. In schoolklassen in heel Vlaanderen weerklonk dit lied tot ver in de jaren zestig van de vorige eeuw uit duizenden jonge kelen.

*Onverwacht, onverwacht  
Wordt mijn levensloop volbracht  
Gisteren nog te paard gestegen  
Straks op 't slagveld neergezegen  
Morgen reeds in 't kille graf*

Het is de romantiek van de soldaat in vreedstijd die naar de allesbepalende veldslag hunkert. De geoefende ruiter in sublieme harmonie met zijn gevechtspaar, zijn onvoorwaardelijke steun en toeverlaat in het heetst van de strijd.

*Kalm en stil, kalm en stil  
Voeg 'k mij naar God's heil'gen wil  
Daarom zal ik moedig strijden  
Kan 'k de wrede dood niet mijden  
'k Sterf als dapper ruitersman*

Een lied met een grote voorspellende kracht, zo bleek in 1914. De wereld was onherroepelijk veranderd. De technische ontwikkeling had niet stilgestaan; de ruiter en zijn paard hadden geen schijn van kans tegen het verwoestende kanonnengebulder. De romantiek werd aan flarden geschooten door de nieuwe tijd. Wat na het bloedbad restte was het lied, een vertaling inderdaad, uit het Duits.



Kruis van het voormalige Duitse oorlogskerkhof, Halen.



Monument voor de Boerenkrijg, Hasselt.

# Hasselt

## Voor Outer en Heerd

### Die goeie ouwe tijd

Vroeger was het beter – een verzuchting van alle tijden. Ook op het einde van de 18de eeuw verlangt de bevolking naar vroeger. Naar die goeie ouwe tijd van het ancien régime, voordat de Franse revolutionaire legers ons land veroverden en de voormalige Oostenrijkse Nederlanden en het prinsbisdom Luik bij de Franse republiek inlijfden. Zeker, het nieuwe bestuur brengt voordelen. Maar de nadelen wegen zwaar. De mensen hebben een hekel aan de logge staatsstructuur met staatsambtenaren in elk kanton, het nieuwe belastingssysteem en de vijandige houding van de Franse machthebbers tegenover religieuze tradities. De verplichte legerdienst in het Franse leger is de druppel die de emmer doet overlopen.

### Genoeg is genoeg

Hun verweer? Een vloedgolf aan sabotagedaden. Vooral in het oosten van het departement van de Dijle (nu de provincies Vlaams- en Waals-Brabant) en in het departement van de Twee Netten (nu de provincie Antwerpen). In het begin slaan de opstandelingen in kleine groepen toe, om dan weer te verdwijnen. Ze overvallen douane- en belastingkantoren en beroven postdiensten en patrouillerende gendarmes van hun wapens en paarden.

Al snel raakt de overheid ervan overtuigd dat het om gecoördineerde acties gaat. Een grootschalige reactie is nodig om de rust te herstellen, maar de middelen van de overheid zijn beperkt. In de meeste kantonhoofdplaatsen waakt een armzalige brigade van een vijftal gendarmes. Grote legereenheden zijn betrokken in oorlogen of bewaken de buitengrenzen van het nieuwe Frankrijk.

De Franse overheid noemt de opstandelingen 'brigands', strikrovers. Zelf noemen ze zich liever 'de Boeren' of 'de Jongens'. Vanuit het westen probeert de Franse militaire overheid de saboteurs bijeen te drijven om hen gemakkelijker te verslaan. Die tactiek heeft succes. De Boeren worden naar het oosten geduwd en gaan op steeds grotere schaal opereren. Franse verslagen hebben het over eenheden van enkele duizenden mannen die zich in de tweede helft van oktober 1798 groeperen. Op 22 oktober maken ze zich meester van Aarschot. Daarna volgt Diest. In diezelfde periode bereikt de Boerenkrijg ook Limburg. De opstandelingen nemen Beringen in. Zonder slag of stoot. De rijkswachtbrigade is geen partij voor de Boeren en neemt wijze-lijk de vlucht naar Hasselt. De bewoners van de dorpen tussen Beringen en Herk-de-Stad onthalen de Boeren met open armen.

**Wat?** Einde van de Boerenkrijg

**Wanneer?** 5 december 1798

**Waar?** In Hasselt

**Wie?** Het Franse leger tegen de Boeren

**Waarom?** De veranderingen die het Franse staatsgezag invoert, vallen niet bij iedereen in goede aarde. Vooral de verplichte legerdienst stuit op verzet.

**Winnaar?** Het Franse leger, onder leiding van generaal Jardon

**Wat nu?** Vergeleken met de vele honderdduizenden doden bij andere opstanden tegen de Franse overheersing is de Boerenkrijg (12 oktober 1798 – 5 december 1798) maar een schermutseling. Eind 1798 lijkt het verzet al over zijn hoogtepunt heen. Later wordt de opstand geromantiseerd als een belangrijke gebeurtenis in de Belgische natievorming en de Vlaamse ontvoogdingsstrijd.



Generaal Jardon was afkomstig van Verviers. Hij begon zijn militaire carrière bij het begin van de Franse Revolutie en sneuvelde in de slag om Braga in Portugal. Zijn naam prijkt op de Arc de Triomphe in Parijs. Stad Antwerpen, Felixarchieff, Gilles Chrétien naar Jean-Baptiste Fouquet, 1792-1798